

TILLSAMMANS STÄLLER VI OM MED HJÄLP AV SKOGEN

CENTRUM FÖR FORSKNING OM
REGIONALT SAMHÄLLSBYGGANDE

POLICY BRIEF | NR 2 | 2015

Sammanfattning

I projektet "Omställning till bioekonomi, smart specialisering och quadruple helix" var ett av målen att skapa förståelse för den fjärde helixen i regionala innovationssystem inom ramen för en skoglig bioekonomi i Värmland. Den fjärde helixen bör ses som representanter för det civila samhället såsom ideella organisationer och föreningar. Samtidigt är det inte helt tydligt vad som menas med det civila samhället och vad dess roll ska vara. Viktiga lärdomar från projektet är därför att det inledningsvis är viktigt att identifiera vilka representanterna för det civila samhället är och vilken roll de ska spela i det regionala innovationssystemet. Vidare så måste också ett gemensamt syfte för processen arbetas fram. Varför ska frivilligorganisationer och föreningar delta och samverka med övriga aktörer i innovationssystemet och med vilket syfte? I vissa sammanhang lyfts det civila samhället fram ur ett medborgarperspektiv, vilket i grund och botten betonar ett mer demokratiskt perspektiv, där tidigare exkluderade grupper inkluderas i innovationsprocessen. Det finns också ett mer tillväxtorienterat perspektiv där det civila samhället jämföras med kunder och eller konsumenter. Ytterligare ett perspektiv är så kallad användardriven innovation, där representanter för det civila samhället deltar tidigt i innovationsprocessen och således bidrar till utvecklandet av nya innovationer.

Det är därför viktigt att lyfta fram betydelsen av olika aktörer inom det civila samhället och att tydliggöra vilka roller det civila samhället kan spela i det specifika regionala innovationssystemet innan ett samarbete initieras. Forskning visar också att ett väl utvecklat triple helix system som bygger på samverkan mellan akademi, näringsliv och myndigheter inte nödvändigtvis lägger grunden för inkludering av en fjärde helix och en vidgning mot quadruple helix. Andra processer kopplade till medborgardeltagande inom planering visar att det är viktigt att tydliggöra syftet med samarbetet tidigt i processen annars finns en risk att misstro uppstår vilket kan leda till samarbetssvårigheter. Det är också viktigt att vara öppen med deltagande så att olika organisationer och föreningar kan delta på egna villkor. I förhållande till en skoglig bioekonomi är det således viktigt att fundera över vilka som har intressen i skogen och hur det kan vara möjligt att skapa hållbara ekosystemtjänster i omställningen till en hållbar skoglig bioekonomi.

Foto: Jan Alkanhedsson

Om projektet:

Projektet "Omställning till bioekonomin, smart specialisering och quadruple helix" är ett samfinansierat projekt genom Karlstads universitet och CRS - Centrum för forskning om regionalt samhällsbyggande, Region Värmland och Vinnova genom Vinnväxtinitiativet "Paper Province 2.0". Projektet har syftat till att fördjupa kunskapen och betydelsen av det civila samhället såsom brukare, frivillig organisationer och fackföreningar i omställningen till bioekonomin och ett hållbart samhälle. Inkludering av det civila samhället, en fjärde helix, kan därigenom ses som en vidgning av tidigare regionala samverkanssystem såsom triple helix som traditionellt sett bygger på samverkan mellan akademi, näringsliv och myndigheter till ett quadruple helix system.

Deltagande forskare: **Ida Grundel** (fil. dr. kulturgeografi) e-post: ida.grundel@kau.se och **Margareta Dahlström** (professor kulturgeografi) e-post: margareta.dahlstrom@kau.se

Projektperiod: januari – september 2015

Tillsammans ställer vi om med hjälp av skogen

I förhållande till EU:s direktiv om smart specialisering och åläggandet på unionens regioner att ta fram så kallade smart specialiseringsstrategier där regionerna ska lyfta fram regionala styrkor och utvecklingsområden har även det civila samhällets roll lyfts fram som viktigt. Detta bygger på en vidgning av tidigare regionala innovationssystem som i första hand vilar på en triple helix modell där samverkan mellan akademi, näringsliv och myndigheter står i fokus. En vidgning av modellen inkluderar även den samhällliga kontexten, det vill säga den fjärde helixen i form av det civila samhället och skapar på så sätt ett quadruple helix system. Vissa författare menar också att även en femte helix bör läggas till i regionala innovationssystem. Den femte helixen består inte av en reell aktör utan handlar om att innovationssystemet bör utvecklas i symbios med den naturliga omgivningen och i relation till miljön och relaterar till teman om socio-ekologisk omställning och social ekologi.

I omställningen till ett hållbart samhälle där bland annat en hållbar biobaserad samhällsekonomi kan få betydelse, har det civila samhället kommit att betonas i allt högre grad. Tidigare forskning inom deltagande processer pekar på vikten av att inkludera det civila samhället när det handlar om frågor som rör miljö och dagens alltmer påtagliga klimatförändringar. Att kunna delta och påverka i den här typen av frågor handlar i första hand om demokratiska aspekter av deltagande och påverkan, men det handlar även om att en möjlig omställning till ett mer hållbart samhälle kräver en förändring av både produktions- och konsumtionsmönster.

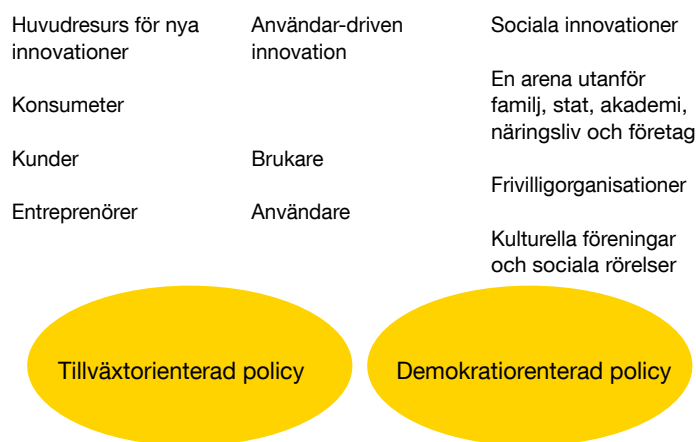
Vad är då det civila samhället i regionala innovationssystem?

Det har inte varit vår uppgift att som forskare utreda vilka aktörer som de facto kan utgöra konkreta representanter för den fjärde helixen i det regionala innovationssystemet i Värmland. Däremot utgörs ett av resultaten i projektet av en mera begreppsutredande del där olika definitioner av det civila samhället relaterat till det regionala innovationssystemet lyfts fram. Ett konstaterande är att det civila samhällets roll och betydelse är något otydlig i förhållande till både EU:s rekommendationer och i regionala strategidokument. Inom forskningen definieras det civila samhället oftast ur ett demokratiperspektiv som ska inkludera tidigare exkluderade grupper från innovationssystemet. I regionala policys är det framförallt det civila samhällets roll och betydelse för nya innovationer som betonas.

Definitionerna kan ses utifrån två möjliga spår (se figur 1). Det ena är mer tillväxtorienterat och det andra mer demokratiorienterat. I förhållande till den första definitionen utgörs det civila samhället framförallt av ett mer kundorienterat perspektiv. Här handlar det om att det civila samhället ses som konsument, kunder och entreprenörer i nära relation till utveckling av nya produkter och därigenom med starkt fokus på näringslivsutveckling. I det

mera demokratiorienterade perspektivet är det civila samhället framförallt representerat av frivilligorganisationer, föreningar och sociala rörelser och bör uppfattas som en arena utanför familj, stat, akademi, näringsliv och företag. På en mittenskala finns också definitionen av det civila samhället som användare. Till skillnad från det mera tillväxtorienterade perspektivet kan detta ses som mer demokratiorienterat genom att användarna ses som en del av själva innovationsprocessen och således är med och utformar innovationen. Detta sker framförallt med betoning på användardriven innovation som kan ses som en demokratisering av tidigare innovationsprocesser. Ett exempel som ofta lyfts fram är inom sjukvården där patienter idag är med och utformar nya hjälpmedel utifrån egna erfarenheter.

DEN FJÄRDE HELIXEN

Figur 1. Vanligt förekommande definitioner av det civila samhället i regionala innovationssystem

I förhållande till Värmlands regionala innovationssystem har det civila samhället i nuläget inte någon framträdande roll. MacGregor et.al. (2010) visar också i en studie där 16 regioner jämförts att det inte finns någon direkt relation mellan ett väl utvecklat triple helix system och övergången till ett quadruple helix system. Snarare kan ett system som bygger på en stark samverkan mellan akademi, näringsliv och myndigheter bestå av tröga strukturer som är svåra att förändra. Grunden för ett välutvecklat quadruple helix system består snarare av en redan väl utvecklad samverkan mellan civilsamhälle och de aktörer som är starkt drivande av nya innovationer. Däremot kan Värmland i förhållande till de satsningar som görs gentemot en skoglig bioekonomi ses som på god väg till att utveckla den femte helixen i det regionala innovationssystemet. En omställning till en hållbar skoglig bioekonomi innebär att hänsyn tas till både miljö och det naturliga systemet i regionen där skogen är av stor betydelse. Omställningen till ett hållbart samhälle, eller en skoglig bioekonomi bör därmed ske i växelverkan och samutveckling i relationen mellan samhälle och natur. En omställning till skoglig bioekonomi fungerar också som en drivkraft för nya innovationer, vilket kan skapa incitament i samhället för en vidare kunskapsutveckling och därigenom bättre innovationer som kan leda till en omställning till bioekonomi.

Workshop

Inom ramen för projektet anordnades workshopen "Tillsammans ställer vi om med hjälp av skogen" där aktörer från såväl akademi, myndigheter, näringslivet och det civila samhället deltog.

Foto: Anders Aslund

Syftet med workshopen var i första hand att skapa förståelse för vanligt förekommande policybegrepp i arbetet med omställningen till en skoglig bioekonomi inom ramen för Region Värmlands smart specialiseringsstrategi och Vinnväxtnyttjandet Paper Province 2.0. Innan workshopen genomfördes intervjuer med representanter från det civila samhället. I intervjuerna framkom bland annat användningen av begreppet bioekonomi var problematisk. Flera av de medverkande representanterna för det civila samhället menade att det var svårt att förstå betydelsen och att det därför ansågs vara något som inte krävde engagemang från allmänheten. Ett förslag var att istället prata om skogen som kan ses som ett gemensamt intresseområde för olika aktörer i Värmland oavsett vilket sätt skogen nyttjas på. Under workshopen diskuterades även att det är viktigt att bygga på emotionella och estetiska kopplingar till skogen för att skapa delaktighet i frågan. Andra menade att bioekonomi som sådan inte per definition innebär en omställning till ett mer hållbart samhälle och att ett mer passande begrepp skulle kunna vara att använda sig av cirkulär ekonomi som även skulle vara lättare att förstå. Det finns även en konflikt mellan de tre benen i hållbar utveckling; social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet. Ett sätt att komma åt detta kan vara att jobba med frågor om konflikter och ekosystemtjänster och på så sätt involvera det civila samhället.

Det civila samhället och de organisationer som deltog i workshopen lyfte också fram andra aspekter och perspektiv. Föreningen *Skogskvinnorna* lyfte framförallt fram de egna lokala kunskaperna och kännedomen om skogen som viktiga för deltagande. Ett av deras strävanden och mål handlar framförallt om att informera och sprida kunskap om skogen, men också kunskaper om hur skogen ska få växa, vad som är bra skog och så vidare. Ytterligare ett viktigt mål är att låta kvinnor ta mer plats inom skogsindustrin som ses som en traditionellt manligt dominerad bransch. I intervjuer har också framkommit att det länge varit problematiskt att vara kvinna och att äga skog och att det därför varit lättare att skicka mannen till möten i frågor

rörande skogen. Föreningen *Cirkulära Värmland* deltog också och menade att det är viktigt att se bioekonomin som en del av ett cirkulärt kretslopp och att den cirkulära ekonomin skulle vara ett bättre grepp genom att det tar an ett större samhällsligt perspektiv på betydelsen av det hållbara samhället. *Civic Karlstad* utgör en resursplattform för idéburna organisationer i Karlstad och verkar för att stärka deras roll i samhället. *Naturskyddsföreningen* lyfte fram möjliga och eventuella konflikter med att inkludera det civila samhället. Samtidigt kan det civila samhället stötta med det som ett triple helix system har svårigheter med. Det viktigaste är dock den sociala hållbarheten som också är en av de viktigaste drivkrafterna inom föreningslivet. En tydlig vinst med att inkludera det civila samhället och utvidga det tidigare triple helix systemet till ett quadruple helix system är således utvecklingen av arbetet med social hållbarhet ur flera dimensioner.

En intressant aspekt som lyfts fram i såväl intervjuer som under workshopen handlar om det civila samhällets logik som inte alltid är densamma som inom policy och hos policymakare. Smart specialiseringsstrategin i Värmland tar i första hand upp temat bioekonomi men detta utgör eventuellt ett snävt och smalt spår för det större samhället. Det finns också ytterligare logiker i förhållande till det civila samhället, där det finns en risk att de som hörs mest är de som får störst inflytande och kan komma att äga frågan. Det blir därför viktigt för det regionala ledarskapet att ta ansvar för processen för ett eventuellt bildande av ett regionalt innovationssystem som skulle baseras på en quadruple helix modell. Samtidigt visar forskning som också tidigare nämnts att ett väl fungerande triple helix system inte nödvändigtvis lägger grunden för en fortsatt utveckling mot quadruple helix, utan att detta kan ha motsatt effekt. Utvecklandet av quadruple helix visar sig snarare ha en stark grund i ett tidigare väl utvecklat samarbete mellan det civila samhället och myndigheter.

Det civila samhället upplever att de inte deltar i den regionala innovationsprocessen. Det framhölls därför att det var viktigt att tänka till hur framtida samarbeten med det civila samhället ska gå till, framförallt i förhållande till typer av aktiviteter, men också var och när aktiviteterna genomförs. Engagemanget i det civila samhället bygger på ideellt arbete, vilket innebär att de allra flesta är yrkesarbetande och därför inte har möjlighet att delta under dagtid. Formerna för det civila samhällets engagemang har också förändrats jämfört med tidigare. Både representanter för det civila samhället och forskning visar att unga idag är ideellt aktiva, men att formerna för aktivism har förändrats. Idag deltar och verkar många ideellt genom nätverk som inte är lika formaliserade som tidigare föreningsliv och ideella organisationer. Samtidigt menade också de föreningar som deltog i workshopen att ett viktigt initiativ kan vara att själva bjuda in företag, tjänstemän och politiker till olika evenemang och att detta kan vara ett sätt att aktivt påverka beslutsprocesser.

Slutsatser

I omställningen till en skoglig bioekonomi i Värmland är förutsättningarna för att skapa ett quintuple helix system goda i förhållande till att miljön och den naturliga omgivningen i regionen står i fokus för utveckling. En av utmaningarna utgörs av arbetet med att inkludera den fjärde helixen och hur det samarbetet ser

ut. I detta ligger också utmaningen med att koppla samman olika aktörer i det regionala innovationssystemet. Utvidgningen av triple helix till quadruple helix betonar i första hand demokratiska aspekter. Det innebär att olika grupper ska kunna inkluderas på lika villkor.

I förhållande till utvecklingen av en hållbar skogsbaserad bioekonomi och det civila samhällets inkluderande så bör fokus ligga på att i första hand utveckla en samverkansmodell där det finns ett tydligt fokus på vilka roller det civila samhällets kan och ska spela. Ligger fokus på tekniska innovationer och lösningar, eller handlar det om större organisatoriska omställningar och innovationer där det handlar om att tänka nytt för att skapa ett hållbart samhälle i framtiden?

Förslag på fördjupad läsning:

Arnkil, R., Järvensivu, A., Koski, P. & Piirainen, T. (2010). Exploring the Quadruple Helix. Report of Quadruple Helix Research For the QLIQ Project. Tampere: Work Research Centre, University of Tampere.

Campbell, D.F.J., Carayannis, E.G. & Rehman, S.S. (2015). Quadruple Helix Structures of Quality of Democracy in Innovation Systems: the USA, OECD Countries, and EU Member Countries in Global Comparison. *Journal of the Knowledge Economy*, .

Carayannis, E.G., Barth, T.D. & Campbell, D.F.J. (2012). The Quintuple Helix Innovation model: global warming as a challenge and driver for innovation. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 1 (1), 1-12.

Carayannis, E.G. & Campbell, D.F.J. (2009). "Mode 3" and "Quadruple Helix": Toward a 21st century fractal innovation ecosystem. *International Journal of Technology Management*, 46 (3/4), 201-233.

Carayannis, E.G. & Campbell, D.F.J. (2012). Mode 3 Knowledge Production in Quadruple Helix Innovation Systems. *21st-Century Democracy, Innovation, and Entrepreneurship for development*. New York: Springer.

Carayannis, E.G. & Rakhmatullin, R. (2014). The Quadruple/ Quintuple Innovation Helixes and Smart Specialisation Strategies for Sustainable and Inclusive Growth in Europe and Beyond. *Journal of Knowledge Economy*, 5 , 212-239.

Grankvist, P. (2013) Engagemang: Batman, Putnam och jag. Stockholm: Volante.

Lindberg, M. (2010). Samverkansnätverk för innovation. En interaktiv och genusvetenskaplig utmaning av innovationspolitik och innovationsforskning. [Online] Luleå: Universitetsstryckeriet Luleå.

MacGregor, S.P., Marques-Gou, P. & Simon-Villar, A. (2010). Gauging Readiness for the Quadruple Helix: A Study of 16 European Organizations. *Journal of the Knowledge Economy*, 1, 173-190.

Martinez, D. & Palazuelos-Martínez, M. (2015). Breaking with the Past in Smart Specialisation: A New Model of Selection of Business Stakeholders within the Entrepreneurial Process of Discovery. *Journal of the Knowledge Economy*, .

Wallin, S. (2010). The Co-evolvement in Local Development - From the Triple to the Quadruple Helix Model. In Conference Paper at Triple Helix VIII. Madrid: .

Yawson, R.M. (2009). The ecological system of innovation: A new architectural framework for a functional evidence-based platform for science and innovation policy. In Proceedings of the XX ISPIM 2009 Conference, Vienna, Austria, June 21-24, 2009. The Future of Innovation.

Centrum för forskning om regionalt samhällsbyggande

Centrum för forskning om regionalt samhällsbyggande, CRS, är en tvärvetenskaplig centrubildning vid Karlstads universitet som forskar om samhälleliga förändringsprocesser i ett regionalt perspektiv. Här finns forskare och doktorander inom åtminstone åtta olika ämnen: statsvetenskap, kulturgeografi, historia, sociologi, socialt arbete, miljövetenskap, biologi samt risk- och miljöstudier. Forskningen handlar om att förstå och jämföra förändringsprocesser i tid och rum, och hur dessa kan styras i en tid som utmärks av regionalisering och globalisering. Det tvärvetenskapliga perspektivet kombinerat med ambitionen att utveckla kunskap som kan bidra till samhällsbyggande medför att metodutveckling för tvär- och transdisciplinär forskning även är en viktig del av verksamheten, som består av forskning, forskarutbildning och forskningskommunikation.